

Kamila Bryll
Jarosław Matysiak
Poznań

MATERIAŁY ZOFII WARDESKIEJ
(1921–1989)
P.III–107

Zofia Maria Wardęska urodziła się 1 kwietnia 1921 r. w Łodzi, jako córka Antoniego i Ireny z Chełmickich. Po ukończeniu szkoły podstawowej kontynuowała naukę w liceum żeńskim w Szymanowie, gdzie w maju 1939 r. zdała maturę.

Od lutego do grudnia 1945 r. pracowała jako nauczycielka w Szkole Podstawowej w Budzynku (powiat poddębicki, woj. łódzkie). Studia wyższe rozpoczęła w 1946 r. na Akademii Nauk Politycznych w Sopocie. Po zamknięciu uczelni w 1947 r., przeniosła się na Wydział Humanistyczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (KUL). Studia ukończyła ze stopniem magistra filozofii w 1951 r. na podstawie zdanych egzaminów i rozprawy pt. *Pierwiastki intelektualne w pojęciu sztuki u św. Tomasza z Akwinu na podstawie Sumy teologicznej*.

Do 1952 r. pracowała na tej uczelni na stanowisku asystenta w Zakładzie Historii Filozofii Średniowiecznej KUL. Od października 1953 r. do sierpnia 1954 r. pracowała na stanowisku asystenta w Wyższej Szkole Rolniczej w Poznaniu. W latach następnych podejmowała szereg prac zleconych o charakterze naukowym, m. in. na zlecenie Polskiego Instytutu Wydawniczego i Polskiej Akademii Nauk, dotyczących materiałów rękopiśmiennych znajdujących się w archiwach i bibliotekach polskich a związanych głównie z historią szkolnictwa okresu Odrodzenia.

W latach 1960–1961 pracowała na etacie asystenta w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Poznaniu. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskała w styczniu 1965 r. na Uniwersytecie Wrocławskim, na podstawie pracy *Poglądy na wychowanie fizyczne w polskiej literaturze pedagogicznej okresu Odrodzenia*, napisanej pod kierownictwem doc. dr Mirosławy Chamcówny.

Od lipca 1961 r. do marca 1967 r. pracowała w PAN Archiwum w Warszawie Oddziale w Poznaniu. Zajmowała się porządkowaniem materiałów m. in. Ludwiki Dobrzyńskiej-Rybieckiej i Edwarda Lubicza-Niezabitowskiego. Opracowane przez nią inwentarze opublikowano w „Biuletynie Archiwum Polskiej Akademii Nauk”. W okresie pracy w archiwum ukończyła kurs archiwalny zorganizowany przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych oraz uczestniczyła jako współautorka w opracowaniu publikacji pod red. dyrektora archiwum Zygmunta Kolankowskiego pt. *Przewodnik po zespołach i zbiorach Archiwum PAN* (1965).

W kwietniu 1967 r. przeszła na etat adiunkta do Zakładu Historii Nauki i Techniki (ZHNIT) Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN w Warszawie, gdzie poświęciła się całkowicie problematyce kopernikańskiej.

W 1976 r. uzyskała stopień doktora habilitowanego na podstawie rozprawy *Teoria heliocentryczna w interpretacji teologów XVI w.* opublikowaną w serii „Studia Copernicana” (1975).

Zainteresowania naukowe Zofii Wardęskiej koncentrowały się wokół filozofii i teologii. Następnie prowadziła studia nad dramatami staropolskimi oraz nad polską literaturą z zakresu historii wychowania w Polsce w XV–XVII w.: *Wychowanie fizyczne w instrukcjach pedagogicznych XVII w.* (1965), *Aspekty wychowania fizycznego u Marycjusza z Pilzna* (1967), *Konrad z Łukowa zwany Konradem z Byczyny, pedagog chełmiński* (1967), *Poglądy na wychowanie fizyczne Sebastiana Petrycego z Pilzna* (1969), *Niektóre aspekty wychowania fizycznego w polskiej literaturze pedagogicznej okresu Odrodzenia* (1970).

W ramach badań nad problematyką kopernikańską brała udział w wydawaniu Dział wszystkich Mikołaja Kopernika. Jej praca habilitacyjna z recepcji teorii heliocentrycznej Kopernika w Europie była włączona w plan badań naukowych Pracowni Badań Kopernikowskich ZHNIT PAN – w ramach ogólnopolskich przygotowań obchodów 500-lecia urodzin astronoma. Była także autorką m. in.: *Problem święceń kapłańskich Mikołaja Kopernika* (1969), *Copernicus und die deutschen Theologen des 16. Jh.* (1973), *Die Universität Altdorf als Zentrum der Copernicus – Rezeption und die Wende von 16. zum 17. Jahrhundert* (1977) oraz autorką publikacji podsumowującej osiągnięcia naukowe Roku Kopernikańskiego *Nicholas Copernicus – Quincentenary Celebrations - Final Report* (1977).

Uczestniczyła czynnie w obradach Kongresu Kopernikańskiego w 1973 r. (członek Komitetu Organizacyjnego, sekretarz naukowy Sympozjum „Człowiek i Kosmos”). Była delegatem Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN na otwarciu Wystawy Kopernikowskiej w Monachium (1973 r.). Ponadto wygłaszała wykłady za granicą związane z problematyką kopernikańską (Paryż, Monachium).

Należała do Związku Nauczycielstwa Polskiego (od 1945 r.) i Polskiego Towarzystwa Historycznego (od 1966 r.).

Za swoją działalność naukową otrzymała Medal kopernikowski (1973 r.).

Zofia Wardęska zmarła 21 marca 1989 r. Pochowana została w Dalikowie koło Łodzi.

Materiały Zofii Wardęskiej zostały przekazane jako depozyt do PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu przez rodzinę autorki spuścizny. Jako dar włączono do zasobu Oddziału w czerwcu 1995 r. (ks. nab. „B” 162). Spuścizna została uporządkowana i zinwentaryzowana przez Kamilę Bryll w latach 1996–1997. Inwentarz został przeredagowany i uzupełniony przez Jarosława Matysiaka w roku 2022. Rozmiar zespołu wynosi 0, 60 mb. Zawiera materiały z lat 1939–1979. Został podzielony na 2 zasadnicze grupy, zgodnie z metodami porządkowania przyjętymi w Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie.

Grupa I, licząca 31 jednostek archiwalnych (j. a.) i zawierająca materiały z lat 1947–1969, została podzielona na 2 podgrupy: A. Opracowania, artykuły, referaty; B. Materiały warsztatowe. Archiwalia zostały uporządkowane rzeczowo i chronologicznie. W podgrupie pierwszej liczącej 18 j. a. znajdują się rękopisy i maszynopisy prac: magisterskiej i doktorskiej, opracowań i artykułów dotyczących liturgii, tematyki religijnej, teatru polskiego,

Mikołaja Kopernika oraz wychowania fizycznego w czasach Odrodzenia, z lat 1949–1969. Podgrupę drugą składającą się z 13 j. a. z lat 1939–1966, stanowią materiały warsztatowe dotyczące m. in. liturgii wielkoczwartkowej, teatru polskiego, dramatu staropolskiego oraz dotyczące pracy doktorskiej autorki spuścizny.

W skład grupy II, wchodzi 8 jednostek z lat 1947–1979. Znalazły się tutaj materiały działalności naukowej i zawodowej w PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu, nieliczne materiały biograficzne, notatki do wykładów m. in. z filozofii, estetyki, pedagogiki i liturgii oraz materiały dotyczące obrony pracy doktorskiej. Grupę zamyka jednostka zawierająca nadbitki, odbitki oraz druki dotyczące w większości archiwistyki.

W PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu spuściznie nadano sygnaturę P.III–107. Inwentarz liczy 39 jednostek archiwalnych oraz 1 aneks.

Źródła i bibliografia

1. Materiały Zofii Wardęskiej, Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu, P.III–107, j. a. 33.
2. *Sprawozdanie Archiwum PAN za rok 1961*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, nr 5, 1962, s. 141.
3. *Sprawozdanie Archiwum PAN za rok 1962*, tamże, nr 6, 1963, s. 146, 149.
4. *Sprawozdanie Archiwum PAN za rok 1964*, tamże, nr 8, 1965, s. 121, 124.
5. *Sprawozdanie Archiwum PAN za rok 1965*, tamże, nr 9, 1966, s. 120, 124.
6. *Sprawozdanie Archiwum PAN za rok 1966*, tamże, nr 10, 1967, s. 165, 168.
7. *Sprawozdanie Archiwum PAN za rok 1967*, tamże, nr 11, 1968, s. 174.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

	pozycja inwentarza
I. Materiały twórczości naukowej	1–31
A. Opracowania, artykuły, referaty	1–18
B. Materiały warsztatowe	19–31
II. Materiały działalności organizacyjno-naukowej, biograficzne, druki	32–39
Aneks	1

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

A. Opracowania, artykuły, referaty

1. *Abstrakcja w ujęciu J. Montana*
Komentarz do św. Tomasza z Akwinu
Prace seminaryjne, notatki
1949–1950, rkp., druk., j. łac., pol., l., k. 46
2. *Pierwiastki intelektualne w pojęciu sztuki u św. Tomasza z Akwinu na podstawie Sumy teologicznej*
Praca magisterska z poprawkami autorskimi
1951, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 48

3. *Topografia sceny teatru polskiego w latach 1500–1650*
Praca na wystawę „Odrodzenie w Polsce”
1953, rkp., l., k. 43
4. *Bibliografia dramatu staropolskiego 1500–1650 (ze szczególnym uwzględnieniem dramatu liturgicznego)*
Opracowanie, bibliografia, wypisy źródłowe, korespondencja
1952, 1953, b. d., rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 356
5. *Dramatyzacje procesji palmowej*
Opracowanie, materiały warsztatowe
1954, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 102
6. *Życie i działalność Jezusa Chrystusa*
Katechezy do Nowego Testamentu, korespondencja
1957–1961, rkp., masz. l., k. 114
7. *W sprawie komentarza do podręcznika Starego Testamentu*
Głos w dyskusji na temat nauczania dzieci religii
Czekamy na Zbawiciela
Artykuły do czasopism o tematyce religijnej, tematy kazań dla młodzieży, materiały warsztatowe
1958, rkp., masz., druk., l. i sz., k. 418
8. *Życie i działalność Jezusa Chrystusa (różne redakcje)*
Artykuł do czasopism o tematyce religijnej, materiały warsztatowe
1960, rkp., masz., druk., l., k. 255
9. *Poglądy na wychowanie fizyczne w Polsce w okresie Odrodzenia (na podstawie źródeł pedagogicznych)*
Fragmenty poszczególnych redakcji pracy doktorskiej z poprawkami autorskimi, wypisy źródłowe
1964–1965, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 217
10. *Jw.*
Fragmenty poszczególnych redakcji pracy doktorskiej z poprawkami autorskimi, wypisy źródłowe
1964–1965, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 113
11. *Jw.*
Tekst skróconej pracy doktorskiej z poprawkami autorskimi
1964–1965, rkp., masz., l., k. 143
12. *Wychowanie fizyczne w instrukcjach pedagogicznych w XVII wieku*
Artykuł z poprawkami autorskimi, instrukcje rodzicielskie, nadbitka, korespondencja
1965, rkp., masz., druk., j. łac., pol., l. i sz., k. 103
13. *Uwagi Sebastiana Petrycego z Pilzna o klimacie*
Artykuł z poprawkami autorskimi, nadbitka, korespondencja
1961, 1966, rkp., masz., druk., j. łac., pol., l. i sz., k. 19
14. *Uwagi Konrada Bitschina z Łukowa o muzyce*
Konrad Bitschin z Łukowa zwany Konradem z Byczyny, pedagog chełmiński
Artykuły, notatki, nadbitka, korespondencja
1960–1967, rkp., masz., druk., j. łac., pol., l., sz., k. 57

15. *Aspekty wychowania fizycznego u Szymona Marycjusza z Pilzna*
Trzy redakcje artykułu z poprawkami autorskimi, nadbitka
1967, rkp., masz., druk, l., sz., k. 42
 16. *Problem święceń kapłańskich Mikołaja Kopernika*
Artykuł z poprawkami autorskimi, bibliografia, wypisy źródłowe, korespondencja
1960–1968, masz., druk, j. łącz., pol, l., k. 177
 17. *Niektóre aspekty wychowania fizycznego w polskiej literaturze pedagogicznej okresu Odrodzenia*
Poglądy na wychowanie fizyczne Sebastiana Petrycego z Pilzna
Artykuły z poprawkami autorskimi, wypisy źródłowe, notatki, korespondencja
1968–1969, rkp., masz., druk, l., k. 86
 18. *Liturgia Wielkoczwartkowa*
Referaty na seminarium liturgiczne, wypisy i notatki, druk
1952, 1954, rkp., druk, j. łącz., pol, l. i sz., k. 27
- B. Materiały warsztatowe**
19. *Nieznana dramatyzacja wielkoczwartkowego „Mandatum” wystawionego w Kolegiacie Poznańskiej*
Wypisy źródłowe, scenariusz uroczystości Wieczery Pańskiej, notatki, korespondencja
1939–1962, rkp., masz., j. łącz., pol, l. i sz., k. 125, fkp 2
 20. *Pierwiastki intelektualne w pojęciu sztuki u św. Tomasza z Akwinu na podstawie Sumy teologicznej*
Notatki, wypisy z literatury
1950–1952, rkp., j. łącz., pol., l., k. 435
 21. Jw.
Notatki, wypisy z literatury, bibliografia
1950–1952, rkp., j. łącz., pol., l., k. 221
 22. *Visitatio sepulchri* – dramat z zaginionych rękopisów płočkih
Notatki, korespondencja z Kurią Diecezjalną w Płocku
1954, rkp., masz., j. łącz., pol., l., k. 17
 23. *Bibliografia dramatyzacji kościelnych w czasopismach religijnych 1919–1954*
Liturgia dramatu Bożonarodzeniowego
Notatki, zestawienia, wypisy
1954, rkp., l., k. 22
 24. *Słownik osób zasłużonych dla nauki, kultury i gospodarki Wielkopolski*
Plan pracy, spisy nazwisk, noty biograficzne, wypisy źródłowe, korespondencja
1963, rkp., masz., l., k. 88
 25. *Poglądy na wychowanie fizyczne w Polsce w okresie Odrodzenia (na podstawie źródeł pedagogicznych)*
Bibliografia, notatki i wypisy źródłowe
1964–1965, rkp., j. łącz., pol., l., k. 629

26. Jw.
Bibliografia, notatki i wypisy z literatury
1964–1965, rkp., fkp., j. łac., pol., l., k. 346, fkp 49
27. Jw.
Bibliografia, notatki i wypisy z literatury
1964–1965, rkp., j. łac., pol., l., k. 949
28. Jw.
Bibliografia, notatki i wypisy z literatury
1964–1965, rkp., j. łac., pol., l., k. 557
29. Jw.
Bibliografia
1964–1965, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 482
30. Materiały dotyczące tańca
Erazm Gliczner, *Książki o wychowaniu dzieci*
Bibliografia, notatki i wypisy z literatury, tekst z poprawkami autorskimi
1964–1965, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 502
31. Materiały dotyczące Konrada z Byczyny
Bibliografia, notatki i wypisy źródłowe
Przed 1966, rkp., masz., j. łac., pol., l., k. 161

II. MATERIAŁY DZIAŁALNOŚCI NAUKOWO-ORGANIZACYJNEJ, BIOGRAFICZNEJ, DRUKI

32. PAN Archiwum w Warszawie Oddział w Poznaniu
Materiały i notatki z kursu archiwalnego, sprawozdania z wyjazdów służbowych,
spisy materiałów rękopiśmiennych, nadbitka z dedykacją, notki prasowe,
tekst przemówienia pogrzebowego, korespondencja
1961–1966, rkp., masz., kkp., druk, l. i sz., k. 119
33. Życiorys, kwestionariusz osobowy, wniosek, powierzenie, wykaz wykonanych prac
naukowych, korespondencja
1970–1979, kkp., l., k. 7
34. Filozofia, estetyka
Notatki z wykładów
1949–1952, rkp., j. łac., pol., l., k. 362
35. Historia filozofii
Notatki z wykładów
1947–1952, rkp., masz. pow., l., k. 159
36. Estetyka, pedagogika, socjologia
Notatki z wykładów
1949–1952, rkp., masz. pow., l. i sz., k. 162
37. Logika, liturgia
Notatki z wykładów, Stanisław Kamiński, *Elementy logiki* – repetytorium
1949–1952, rkp., masz. pow., l. i sz., k. 140

38. Obrona pracy doktorskiej

Autoreferat, recenzje

1964–1965, rkp., masz., masz. pow., j. łac., pol., l., k. 21

39. Archiwistyka

Nadbitki, odbitki, druki, folder

1962–1966, druk., j. niem., pol., ros., l. i sz., k. 18+s. 13+s. 24+s. 32+s. 30+s. 69+s. 21, zob. aneks 1

ANEKS 1

J. 39. Archiwistyka

- 1) Zygmunt Kolankowski, *Spuścizna historyków w zbiorach Archiwum PAN* – nadbitka z „Kwartalnika Historycznego” R. 65, Nr 1/1958, s. 290–301
- 2) Tegoż, *Archiwum Polskiej Akademii Nauk (1954–1959)* – nadbitka z „Nauki Polskiej” 1/1960, s. 131–146
- 3) Tegoż, *Organizacja i praca Archiwum Polskiej Akademii Nauk (1953–1962)* – odbitka z „Biuletynu Archiwum PAN” nr 5/1962
- 4) Witold Staniszkis, *Rola inżyniera i technika w gospodarce narodowej*, Poznań 1961
- 5) „Archiwista Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Polskich” Nr 1/65, Nr 2/65, Nr 3/66,
- 6) *Materiały Narady Przedstawicieli Archiwów Akademii Nauk Krajów Socjalistycznych*, Warszawa 1966 r.
- 7) folder Archiwum Państwowego w Poznaniu